

Akdeniz Bölgesi'nde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi

Kemalettin TAŞDAN¹ S. Ahmet ÇELİKER¹ Hasan ARISOY² Yener
ATASEVEN²
Deniz DÖNMEZ¹ Umut GÜL¹ Alkan DEMİR¹

Özet

Bu araştırmanın amacı, Akdeniz Bölgesi'nde su ürünleri avcılığı yapan teknelerin/işletmelerin sosyo-ekonomik yapılarını ortaya koymak ve balıkçılığın ekonomik analizini yapmaktır. Araştırmada kullanılan veriler, bölgede faaliyet gösteren 140 balıkçı ile yapılan anketlerden elde edilen birincil verilerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçları teknelerin teknik özellikleri, balıkçıların sosyo-ekonomik özellikleri, ekonomik faaliyet sonuçları ve balıkçıların avcılık faaliyetine ilişkin düşünce ve beklentileri başlıklarında toplanarak verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bölgede balıkçılık ağırlıklı olarak küçük ölçeklidir ve ölçeğe bağlı olarak teknelerin teknik özelliklerinin yanı sıra gelir vb ekonomik faaliyet sonuçları değişim göstermektedir. Bölgede balıkçılığın temel sorunlarının ise pazarlama, örgütlenme ve su ürünleri yönetimi konularında yoğunlaştığı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Su Ürünleri Ekonomisi, Akdeniz Bölgesi, Sosyo-Ekonomik Analiz.

Socio-Economic Analysis Of Fishing Enterprises In The Mediterranean Region

Abstract

The purpose of this study to reveal socio-economic structures of fishing boats/enterprises and to do economic analysis of fishery in the Mediterranean Region. The data used in this research consist of primary data that derived from surveys that doing with 140 fishermen operating in the region. The results of the study was given some titles like that technical aspects of boats, socio-economic characteristics of fishermen, economic activity results and ideas and expectations of fishermen related to hunting. According to the results of this research, the fishery in this region is mainly small scale and depending on the scale technical characteristics of the boats as well as economic activity results like income have varied. In this region, basic problems of fishery have seen concentrate on marketing, organization and water products management issues.

Keywords: Fisheries Economics, Mediterranean Region, Socio-Economis Analysis.

GİRİŞ

Türkiye su ürünleri avcılığı ve yetiştiriciliği açısından oldukça yüksek potansiyeli bulunan ancak bu potansiyelini yeterince değerlendiremeyen bir ülkedir. Üç tarafının denizlerle çevrili olmasının yanı sıra iç deniz özelliğindeki Marmara Denizi ile birlikte çok sayıda göl ve nehirleri Türkiye'ye su ürünleri üretiminde önemli avantajlar sunmaktadır. Bununla birlikte tüketim alışkanlığının yaygın olmaması ve var olan tüketimin de büyük oranda birkaç balık türü ile sınırlı olması, su ürünleri tüketim düzeyinin düşüklüğüne neden olmakta, dolayısıyla üretim ve tüketim potansiyeli yeterince kullanılmamaktadır.

Türkiye'de su ürünleri avcılığı ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunluğu tür bazlı çalışmalar, yetiştiricilik teknikleri ya da olanakları, kirlilik vb konularda yapılan ve balıkçılık tekniğine ya da sorunlarına ilişkin çalışmalardır. Sektörün ekonomik durumuna yönelik çalışmalar ise yetersiz düzeydedir. Bu durum sektörün yapısının belirlenmesi ve izlenmesi, sorunların çözümü ile geleceğe yönelik planlaması açısından önemli bir eksikliği beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla su ürünleri avcılığının ekonomik yönden durumunu ortaya koyan çalışmalara ve bu çalışmaların sürekliliğine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç göz önüne alınarak bu araştırmanın amacı, Akdeniz Bölgesi'nde su ürünleri avcılığı yapan teknelerin/işletmelerin sosyo-ekonomik yapılarını ortaya koymak ve balıkçılığın ekonomik analizini yapmak olarak belirlenmiştir.

¹ Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, TKB Kampüsü 1 Nolu Giriş, Eskişehir Yolu 9. Km, Lodumlu/Ankara

² Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada kullanılacak birincil veriler, Türkiye’de detaylı su ürünleri avcılığı istatistiklerinin bulunmaması ve su ürünleri avcılığı yapanlar tarafından detaylı muhasebe kayıtlarının tutulmaması, dolayısıyla ihtiyaç duyulan verilerin topluca elde edilememesi gibi nedenlerden dolayı su ürünleri avcılığı yapanlarla yüz yüze görüşme yolu ile uygulanan anketler ile elde edilmiştir.

Anket uygulaması av sezonunun sona erdiği, sezona ait bilgilerin en kolay ve güvenilir şekilde alınabileceği Mayıs 2009 döneminde ve araştırma alanı içerisindeki 5 ilde (Hatay, Adana, Mersin, Antalya, Muğla –Fethiye) bulunan 15 balıkçı barınağında yürütülmüştür.

Çalışma alanında su ürünleri avcılığı yapan ve Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGGM) kayıtlarında yer alan tekneler araştırmanın ana kitlesini oluşturmaktadır. Bu ana kitleden, tekne boyları dikkate alınarak tabakalı örnekleme yöntemi (Neyman Paylaşımı) ile anket uygulanacak olan toplam örnek sayısı belirlenmiştir. Daha sonra toplam örnek sayısı tekne varlığına göre iller arasında oransal olarak dağıtılarak, her bir ilde uygulanacak olan anket sayısı belirlenmiştir.

KKGGM kayıtlarına göre (2009 yılı Şubat-Mart ayı) araştırma bölgesinde bulunan 2.4 bin adet tekneye ait verilerden oluşan ana kitle üzerinden yapılan hesaplamalar sonucu bölgeyi temsil eden örnek sayısı 140 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte veri problemleri olabileceği düşüncesi toplam 157 anket yapılmış ancak bunlardan örnek sayısı kadar olanı değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışmada avcılık işletmelerinin sosyo-ekonomik analizini yapmak amacıyla yaş, öğrenim durumu gibi demografik göstergelerin yanı sıra, tekne sermayesi, av araç gereçleri sermayesi vb sermaye göstergeleri ile saf hasıla, brüt kar, işletme giderleri, balıkçılık geliri, aile geliri gibi ekonomik göstergeler kullanılmıştır (Hesaplama yöntemleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Taşdan ve ark., 2010)

ARAŞTIRMA BULGULARI

Avcılık İşletmelerinin Teknik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Araştırma sonuçlarına göre Akdeniz Bölgesi’ndeki balıkçı teknelerinin %88.6’sı kıyı balıkçılığı yapan teknelerden oluşmaktadır (Çizelge 1). Orta ve büyük ölçekli balıkçılık tekneleri ise %11.4 paya sahiptir. Bu da bölgedeki balıkçılık faaliyetlerinin ağırlıklı olarak küçük ölçekli olduğunu göstermektedir.

Bölgede tekne boyları balıkçılık ölçeğine bağlı olarak değişmektedir. Buna göre, ortalama 9.2 m ortalama tekne boyu kıyı balıkçılığında 7.8 m, en büyük boy grubunda yer alan gırgırlarda da 26.1 m’dir.

Teknelerde yapım malzemesi olarak ağırlıklı olarak ahşap kullanılmakla birlikte sacdan ve fiberglastan imal edilmiş tekneler de bulunmaktadır. Ahşap teknelerin toplam tekne sayısının %93.6’sını, sac teknelerin de %5.7’sini oluşturduğu görülmektedir.

Kıyı balıkçılığı teknelerinde maliyet avantajı nedeniyle ahşap yapım malzemesi tercih edilmektedir. Nitekim kıyı balıkçılığı teknelerinin %99.2’si ahşaptır. Orta ve büyük ölçekli teknelerde ise yüksek miktardaki av ve taşıma kapasitesi nedeniyle sac yapım malzemesi tercih edilmektedir. Bu gruptaki teknelerin yarısı sacdan imal edilmişken, gırgırların %80’i sacdır.

Teknelerin sahip olduğu motor gücü avcılığın ölçeğine bağlıdır ve bu ölçek arttıkça teknenin kendi ağırlığının yanı sıra avlanma ve taşıma kapasitesine bağlı olarak motor gücü de artmaktadır. Bununla birlikte bölgede araştırmaya dahil olanlar arasında 1’den fazla motora sahip tekneler de bulunmaktadır. Ancak bunların sayısı sadece 7’dir ve tamamı gırgır ile trollerden oluşmaktadır. Tek motorlu teknelerde ortalama motor gücü 36.6 BG ile 391.3 arasında değişirken, en düşük motor gücü kıyı balıkçılığı teknelerinde en büyüğü de trollerdedir. 2 motorlu teknelerdeki ortalama motor gücü 676.7 BG (troller) ile 805 BG (gırgırlar) arasındadır. 4 motorlu 1 adet gırgırda ise 1,220 BG güç bulunmaktadır.

Akdeniz Bölgesi'nde teknelerin yaklaşık %79'u balıkçının kendisine ait iken, %21 kadarı ortaklık, %1'den azı da kira ile işletilmektedir. Ortaklıkla işletilen tekneler orta ve büyük ölçekli teknelerde yoğunlaşmaktadır. Bu gruptaki teknelerin satın alma ve işletme maliyetlerinin yüksekliği ortaklığı cazip hale getirmektedir.

Bölgedeki avlanma filosunun önemli bölümü orta yaş ve üzerindeki teknelerden oluşmaktadır. Teknelerin ortalama yaşı 18 iken, en genç tekneler 13.8 yaş ile gırgırlarda, en yaşlı tekneler de 23.3 yaş ile trollerdedir. Kıyı balıkçılığında ise ortalama yaş 17.7'dir. Teknelerin ortalama ömürlerinin 30 yıl olduğu göz önüne alındığında, mevcut avlanma filosunun yaşı konusunda önemli bir problem yok gibi görünmektedir. Ancak teknelerin sadece %10'unun 10 yaşın altında ve bunun da %80'inin 5 yaşın üstünde olduğu göz önüne alındığında filo yenilenme hızının düşük olduğu söylenebilir. Bu da mevcut durumda değilse bile gelecekte filodaki yaşlı teknelerin oranının artabileceğini göstermektedir.

Avcılık faaliyetleri zor işler olup balıkçıların çoğunluğu tayfa çalıştırırken, kıyı balıkçılarının yarıya yakınında tayfa çalışmamaktadır. Bu teknelerdeki avcılığın küçük ölçekli olması tayfa ihtiyacını azaltırken, orta ve büyük ölçekli teknelerdeki avlanma kapasitesi bu ihtiyacı önemli derecede artırmaktadır. Buna bağlı olarak kıyı balıkçılığında 1.6 kişi olan tekne başına ortalama tayfa sayısı (sadece tayfa kullananlara göre) trollerde 3.8 kişiye, gırgırlarda da 15 kişi'ye yükselmektedir.

Balıkçıların avlanma faaliyetlerinde kullandıkları alet ve ekipmanlar da avlanma ölçeğine göre değişmekte ve ölçek arttıkça teknoloji kullanımı da artmaktadır. Kıyı balıkçılığında en fazla kullanılan alet ekipmanların iskandil ve eco-sounder, orta ve büyük ölçekli balıkçılıktakilerin ise akıntı ölçer, GPS, jeneratör, radar ve sonar olması bu durumu ortaya koymaktadır. Ağ ve diğer av araçlarında ise isimleri ortak da olsa avlanma ölçeği arttıkça bu araçların niteliği ve kapasitesi değişmektedir. Diğer yandan ağ ve diğer av araçları herhangi bir balığın adı ile anılmakla birlikte birden fazla balığın avlanmasında kullanılabilir. Kıyı balıkçılığında en çok kullanılan av araçları paraketa, olta ile karides uzatması ve barbunya uzatması iken, trollerde dip trolü ve paraketa, gırgırlarda da sardalya gırgırı ve istavrit gırgırındır.

Balıkçıların ortalama yaşı 43.8'dir. Ortalama mesleki tecrübe süresi ise 25.4 yıl'dır. Buna göre balıkçıların mesleğe başlama yaşları 18'dir. Ortalama yaşın yüksekliği gençlerin balıkçılığı tercih etmediğini göstermektedir. Nitekim araştırma bölgesinde yapılan görüşmelerde balıkçıların çoğunluğu çocuklarının bu mesleği yapmasını istemediğini belirtmiş, çocuklarını eğitim veya farklı yollarla başka mesleklere yönlendirmeye çalıştığını ifade etmiştir.

Çizelge 1. Avcılık İşletmelerinin Teknik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Balıkçılık tipi	Teknelerin kull. şek. (%)	Tekne boyları (m)	Teknelerin yaşı (yıl)	Yapım malzemesi (%)			Teknelerin mülkiyeti (%)			Teknelerin motor gücü		
				Ahşap	Sac	Fiberglas	Kendisinin	Ortak	Kira	1 motor	2 motor	
11 balıkçılığı	88.6	7.8	17.7	99.2		0.8	79.8	19.4	0.8	36.6		
a ve büyük ekli balıkçılık	Gırgır	3.6	26.1	13.8	20.0	80.0		60.0	40.0		135.0	805.0
	Trol	7.9	17.9	23.3	63.6	36.4		72.7	27.3		391.3	676.7
	Toplam	11.4	20.5	20.3	50.0	50.0		68.8	31.3		362.8	740.8
Ortalama	100.0	9.2	18.0	93.6	5.7	0.7	78.6	20.7	0.7			

Çizelge 1(Devam). Avcılık İşletmelerinin Teknik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Balıkçılık tipi	Balıkçıların yaşı (yıl)	Evli balıkçı (%)	Balıkçıların öğrenim durumu (%)					Hanehalkı genişliği (kişi)	Meslek tecrübesi (%)	
			Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite			
11 balıkçılığı	44.0	83.1	4.8	60.5	21.0	11.3	2.4	3.8	25.4	
a ve büyük ekli balıkçılık	Gırgır	39.4	80.0		20.0	40.0	20.0	20.0	4.4	22.4
	Trol	43.6	81.8		81.8		18.2		3.5	27.3
	Toplam	42.3	81.3		62.5	12.5	18.8	6.3	3.8	25.7
Ortalama	43.8	82.9	4.3	60.7	20.0	12.1	2.9	3.8	25.4	

Çizelge 1(Devam). Avcılık İşletmelerinin Teknik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Balıkçılık tipi	Aynı yörede geçen süre (yıl)	Tayfa kullanımı (kişi)	Sosyal güvenlik durumu (%)					Kooperatif olanlar (%)	
			SSK	Bağ-Kur	Yeşil kart	Diğer	Olmayan		
11 balıkçılığı	20.3	1.6	21.0	18.5	15.3	12.9	32.3	58.9	
a ve büyük ekli balıkçılık	Gırgır	21.0	15.0	40.0	20.0		20.0	20.0	40.0
	Trol	28.3	3.8	27.3	36.4	9.1	9.1	18.2	81.8
	Toplam	26.1		31.3	31.3	6.3	12.5	18.8	68.8
Ortalama	24.7	2.8	22.1	20.0	14.3	12.8	30.7	60.0	

Kaynak: Taşdan ve ark., 2010

Not: Rakamlar desimalli kullanıldığından toplamları tam 100 olmayabilir.

Hem ortalama yaş hem de mesleki tecrübe süreleri dikkate alındığında kıyı balıkçılığı ile orta ve büyük ölçekli balıkçılık arasında önemli farklılıklar olmamakla birlikte en genç balıkçı grubu gırgırlardadır. Gırgırlar aynı zamanda 22.4 yıl ile en az mesleki tecrübeye sahip gruptur.

Balıkçılar mesleki tecrübe süreleri uzun olmakla birlikte bu sürenin 24.7 yıl gibi oldukça büyük bölümünü buldukları yörede geçirmişlerdir. Bu da bölgede balıkçılığın yerleşik halk tarafından yapıldığını göstermektedir. Yapılan saha çalışmasında dışarıdan gelip balıkçılık yapanlara rastlanmamış olması da bunu desteklemektedir.

Araştırma bölgesinde ortalama hane halkı genişliği 3.8 kişidir ve bu rakamın 4.4 kişi olduğu gırgırlar dışındaki gruplarda önemli değişim göstermemektedir. Evli olan balıkçı oranı %83 iken, bu da gruplar arasında fazla değişim göstermemektedir.

Bölgede balıkçıların büyük bölümünün öğrenim düzeyi yetersizdir. Bunun en önemli göstergesi %60.7'si ilkökul olmak üzere toplam %80.7'sinin ortaokuldan daha düşük düzeyde eğitime sahip olmasıdır.

Balıkçıların yaklaşık 1/3'ünün herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna üye olmadığı ve bu durumun özellikle küçük ölçekli balıkçılıkta yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum çoğunlukla prim ödeme gücünden kaynaklanmakta olup, balıkçılar tarafından oldukça önemli bir sorun olarak gündeme getirilmektedir. Sosyal güvencesi olan balıkçıların büyük bölümü ise SSK veya BAĞ-KUR'a kayıtlıdır. Bunları yeşil kart ve diğer sosyal güvenlik kurumları/üyelikleri (Tarım BAĞKUR, Tarım SSK vb) izlemektedir.

Örgütlenme konusunda da bölgede önemli yetersizlikler bulunmaktadır. Kooperatif üyesi balıkçılar toplam içerisinde %60 pay alırken, kalan %40'ın herhangi bir örgütlenme içerisinde yer almaması oldukça önemli bir sorundur. Diğer yandan, kooperatif üyesi olanlar için de alınan hizmetler açısından önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bunların başında kooperatiflerin pazarlama fonksiyonlarının olmaması, olsa dahi yetersizliği, eğitim hizmetlerinin verilmemesi, temsil gücünün yetersizliği ve baskı grubu oluşturulamaması sayılabilir. Kooperatiflerin mevcut hizmetleri arasında balıkçıların en fazla faydalandıkları ise evrak takibi ve barınma hizmetleridir.

Avcılık İşletmelerinin Ekonomik Faaliyet Sonuçları

Su ürünleri avcılığı ile elde edilen gelir ve yapılan masraflar doğrudan ölçek ile ilgili olup ölçek artışı bunların da artmasını sağlamaktadır.

Avcılıkta kullanılan teknelerin değerinden oluşan tekne sermayesi ile ağ vb değerinden oluşan av araç gereçleri sermayesi toplamı ile hesaplanan avlanma sermayesi ortalama 68.4 bin TL'dir (Çizelge 2). Bunun 50.2 bin TL'si tekne sermayesinden kaynaklanmaktadır. Avlanma sermayesi 17.3 bin TL ile kıyı balıkçılarında en düşük seviyesinde iken, 1.2 milyon TL ile gırgırlarda en yüksek seviyesindedir. Bu farklılık teknelerin ve av araç gereçlerinin değerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, tüm teknelerde ortak kullanılan ekipman olan eco-sounder'ın ortalama değeri kıyı balıkçılığında 2 bin TL'nin altında iken, gırgırlarda 7 bin TL'nin üzerine çıkmaktadır.

Ortalama 49.1 bin TL olan işletme masraflarının yaklaşık %78'i değişen masraflardan oluşmaktadır ve 19 bin TL ile 534.5 bin TL arasında değişmektedir. Değişen masraflar içerisindeki en önemli unsurlar mazot, tayfa payı ve tamir-bakım giderleridir.

Mazot %32 ile toplam değişen masraflardaki en önemli masraf kalemidir ve balıkçılar mazot masraflarından önemli derecede şikayetçidir. Bununla birlikte teknelerde kullanılan mazot için ÖTV indirimi uygulanmasına rağmen kıyı balıkçılarının oldukça büyük bölümü bu indirimden yararlanmamaktadır. Yüksek miktarda mazot kullanan orta ve büyük ölçekli teknelerin ise bu indirimden yararlanma oranı oldukça yüksektir. Masraf ve bürokratik işlemlerin çokluğu, kıyı balıkçılarının ÖTV indiriminden yararlanma oranını önemli derecede düşürmektedir.

Çizelge 2. Avcılık İşletmelerinin Ekonomik Faaliyet Sonuçları (TL)

Balıkçılık tipi	Avlanma sermayesi			İşletme masrafları			
	Tekne sermayesi	Av araç gereçleri sermayesi	Toplam	Sabit	Değişen	Toplam	
Kıyı balıkçılığı	12,736	4,562	17,298	5,761	13,286	19,047	
Orta ve büyük ölçekli balıkçılık	Gırgır	850,000	348,000	1,198,000	67,109	467,388	534,497
	Trol	109,318	22,227	131,545	25,866	124,835	150,701
	Toplam	340,781	124,031	464,812	38,804	231,883	270,687
Genel / Ortalama	50,227	18,216	68,443	10,856	38,268	49,124	

Çizelge 2 (Devam). Avcılık İşletmelerinin Ekonomik Faaliyet Sonuçları (TL)

Balıkçılık tipi	Brüt hasıla ⁽¹⁾	Saf hasıla	Brüt kar	Aile geliri			
				Balıkçılık dışı gelir	Balıkçılık geliri	Toplam	
Kıyı balıkçılığı	23,823	4,776	10,537	1,083	9,064	10,147	
Orta ve büyük ölçekli balıkçılık	Gırgır	636,905	102,408	169,517		123,146	123,146
	Trol	225,033	74,332	100,198		87,034	87,034
	Toplam	353,743	83,056	121,860		98,431	98,431
Genel / Ortalama	61,528	12,404	23,260	959	19,134	20,093	

Kaynak: Taşdan ve ark., 2010

⁽¹⁾Bu araştırmada, Brüt hasıla ve Gayrisaf hasıla eşit çıkmıştır.

Amortismanlar, aile işgücü çalışma karşılığı ve diğer masraflardan oluşan toplam sabit masraflar ise ortalama 10.9 bin TL'dir. Bunun %62'si de aile bireylerinin teknedeki çalışmaları karşılığında aldıkları pay ve ücretler toplamından oluşan aile işgücü çalışma karşılığından oluşmaktadır.

Araştırmaya dahil teknelerde, brüt hasıla 750 TL ile 1,2 milyon TL arasında değişmektedir ve ortalama 61.5 bin TL'dir. Brüt hasıla ölçek büyüdükçe avlanan balık miktarındaki artışa bağlı olarak artmaktadır. Örneğin; kıyı balıkçılığında 23,8 bin TL olan ortalama brüt hasıla gırgırlarda 636,9 bin TL'ye çıkmaktadır.

Saf hasıla da ölçeğe göre artan değerde olup ortalama 12.4 bin TL iken, en düşüğü kıyı balıkçılığında en yükseği de gırgırlardadır. Kıyı balıkçılığı ile orta ve büyük ölçekli balıkçılık açısından dikkat çekici olan ise masrafların düşüklüğüne bağlı olarak saf hasılanın gayrisaf hasılaya (bu araştırmada brüt hasılaya eşit çıkmıştır) oranının kıyı balıkçılığında daha yüksek olmasıdır. Bu durum, kıyı balıkçılığındaki karlılık oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak bu grupta elde edilen saf hasıla orta ve büyük ölçekli balıkçılıkta elde edilen saf hasılanın sadece %4.7'si kadardır. Dolayısıyla, karlılıkta oransal dezavantaja sahip gibi görünmesinde rağmen orta ve büyük ölçekli balıkçılıkta çok daha yüksek değerde saf hasıla elde edilmektedir. Ortalama 12.4 bin TL olan brüt karda da aynı durum geçerlidir.

Aile geliri açısından ele alındığında kıyı balıkçılığı dışındaki gruplarda balıkçılık dışı gelir elde edilmediği görülmektedir. Bununla birlikte bu grupta da ortalama 10.1 bin TL olan aile gelirinin ancak %10 kadarı balıkçılık dışı gelirdir. Bu gelirin kaynağı ise emeklilik, çiftçilik, işçilik vb dir. Balıkçılık gelirinde de diğer gelir göstergelerinde olduğu gibi gırgırlar en yüksek değere (123.1 bin TL) sahiptir.

Balıkçıların Avcılık Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri ve Beklentileri

Balıkçıların yaklaşık %86'sı gelecekte av miktarının azalacağını düşünmektedir ve bu oran kıyı balıkçılığında daha yüksektir. Bu beklentinin temel nedeni ise balıkçılık tipine göre değişim göstermektedir. Kıyı balıkçıları bu beklentilerinin ana kaynakları olarak troller başta olmak üzere orta ve büyük ölçekli balıkçılığı gösterirken her iki grup için deniz kirliliği ve av yasaklarına uyulmaması diğer önemli nedenlerdir. Trollerin kıyıya yakın avlanabilme olanaklarının fazlalığı ve bölgedeki teknelerin bunu sıklıkla yaptığı, böylece deniz tabanı ve yumurtlama alanlarına zarar verdiği yönündeki bilgiler

konu hakkında gerekli önlemlerinin zaman geçirilmeden alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Balıkçılara göre balık kaynakları sınırsız değildir ve av miktarının bir şekilde sınırlandırılması gerekmektedir. Bu amaçla uygulanabilir gördükleri en önemli önerileri ise şunlardır, ava çıkılan gün sayısını azaltmak, avcılarının sayısını azaltmak, bir seferde tutulan av miktarını sınırlandırmak diğer bir deyişle kota uygulamasına geçmek ve tekne büyüklüklerini sınırlamaktır. Bunlara ek olarak bazı balıkçılar bölgesel olarak bazı durumlarda 1-2 yıla kadar uzayabilecek ava kapatma uygulamasını dahi kabul edebilmektedir. Tüm bunlar etkili olabilecek ve bürokratik olarak kolay uygulanabilecek yöntemler olmakla birlikte ekonomik ve sosyal etkileri nedeniyle üzerinde çok yönlü çalışılması gereken konulardır. Diğer yandan, bu uygulamaları yapmak önemli olduğu kadar bunların kontrolü de üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur.

Meslek seçimlerinden memnun olmamalarına ve çocuklarını da başka mesleklerle yönlendirmelerine rağmen balıkçıların yarından fazlası bu mesleği bırakma konusunda isteksizdirler. Bunun iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi balıkçılar için mesleklerinin ekonomik bir faaliyet olmaktan çok yaşam biçimi haline dönüşmüş olması diğeri de alternatiflerinin olmayışıdır.

Turizm işletmelerine ilişkin balıkçı görüşleri daha çok etkisiz ya da olumlu etkileri oldukları yönündedir. Balık çiftliklerinin ise olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir. Turizmin pazar genişlemesi yaratma etkisi balıkçılar tarafından olumlu olarak görülürken, balık çiftliklerinin fiyat düşürme etkileri olumsuz görülmektedir.

Doğu Akdeniz'e özel olarak balıkçılar tarafından olumsuz etkisi olduğu ifade edilen en önemli faktör ise boru hatları ve elektrik santralleri ile yapılan enerji amaçlı yatırımlardır. Bu tesisler ekonomik açıdan oldukça önemli ve büyük ölçekli yatırımlar iken, yüksek güçteki ışıklandırmaları, soğutma suyunu denizden çekmeleri, buldukları bölgelerde oluşturulan güvenlik alanları gibi nedenlerle bölgedeki balıkçılık faaliyetlerini ve deniz yaşamını önemli ölçüde etkilemektedirler. Dolayısıyla bu tip yatırımların bölgede yürütülen balıkçılık faaliyetlerini en az etkileyecek şekilde yapılması oldukça önemlidir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Akdeniz Bölgesi, Türkiye su ürünleri (deniz) avcılığında en düşük paya sahip bölge iken, tür çeşitliliği ve yumurtlama alanları içerisindeki yeri ile oldukça önemlidir. Dolayısıyla bölgedeki avcılık faaliyetlerinin hem teknik hem de ekonomik yönden incelenmesi, balıkçılığın sosyo-ekonomik yapısının ortaya konulması önemlidir. Bu araştırma ile hem bu konuda katkı sağlanmaya hem de karar alıcılara etkin politika uygulamalarına yönelim konusunda yardımcı, destekleyici veriler sunulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre bölgedeki su ürünleri avcılığına yön verebilecek ve gelişimini sağlayabilecek öneriler şunlardır:

Destekleme ve politika; kıyı balıkçılığı ile orta ve büyük ölçekli balıkçılık arasındaki rekabette kıyı balıkçıları ölçek küçüklüğünden dolayı önemli ölçüde dezavantaja sahiptir. Dolayısıyla öncelikle bu grubun rekabet gücünü artırıcı önlemlerin alınması ya da destek ve teşviklerin bu durum göz önüne alınarak belirlenmesi gereklidir.

Avlanma sahalarının ve yumurtlama alanlarının korunması/genişletilmesi; balıkçılar sanayi tesisleri ve turizm gibi faktörlerin yanı sıra orta ve büyük ölçekli teknelerin kıyıya yakın avlanması nedeniyle balık ve diğer deniz canlılarının yumurtlama alanlarının önemli derecede zarar gördüğünü belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu alanlarda ıslah çalışmalarının yapılması gereklidir. Örneğin; bazı ülkelerde olduğu gibi beton bloklardan oluşan suni kayalıklar yaratma ya da uygun yöntemlerle paslanma sorunu ortadan kaldırılan taşıma araçları gibi büyük metal yığınlarının denize atılması bu amaçla kullanılabilir etkin yollardır. Bu önlemler avlanma sahalarını genişletebileceği ya da koruyabileceği gibi mevcut ya da konulabilecek yeni yasaklama vb kuralların yeterli düzeyde kontrolü de oldukça önemlidir.

Yer ve zaman yasaklarının uygulama şeklinin değişimi; balıkçılar bugünkü hali ile yer ve zaman yasaklarının olumlu olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, bu yasakların uygulama şeklinin değiştirilmesinin etkilerini artırabileceğini ifade etmişlerdir.

Örgütlenme; tarım sektörünün genelinde olduğu gibi su ürünleri sektöründe de örgütlenme istenen düzeyde değildir. Oysa güçlü örgütlenmelerin oluşturulabilmesi, temsil kabiliyeti yüksek baskı gruplarının oluşturulmasını sağlayabilir. Ayrıca bu tip örgütler balıkçıların her türlü sorunlarını çözmede etkili olabileceği gibi, kurabilecekleri pazarlama organizasyonları/kurumları ile hem kendi gelir kaynaklarını artırabilir hem de üyelerinin gelir seviyesini yükseltebilirler.

Pazarlama; balıkçıların önemli bölümü özellikle de küçük ölçekli olanları kredi kullanamadığından tüccarlardan borç almakta ve aynı zamanda bu balıkçıların avladığı balıkların alıcısı da olan bu tüccarlara iki taraflı olarak bağımlı hale gelmektedir. Bu sorunun ortadan kaldırılabilmesinde özellikle balıkçı kooperatifleri tarafından oluşturulan pazarlama organizasyonları/kurumları oldukça etkili olabilir. Bu amaçla kullanılacak en etkin organizasyonlar ya da kurumlar balık mezarlarıdır.

Su ürünleri yönetimi; daha etkin bir sektör yönetimi için öncelikle yetkilerin Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı genel müdürlük düzeyindeki merkezi bir kurumda toplanması gereklidir. Ayrıca uzun süredir üzerinde durulan stok belirleme çalışmalarının sonuçlandırılması, avın karaya çıkış noktalarının belirlenmesi ile bu noktalardaki kontrol merkezlerinin kurulması gereklidir. Sektörün tüm bileşenlerinin merkezi ortak bir veritabanı ile kayıt altına alınması da sektörün izlenebilirliği ve planlaması açısından oldukça önemlidir.

Sosyal güvenlik; kıyı balıkçıları başta olmak üzere bölgede balıkçılık yapanların 1/3'ü sosyal güvenlikten yoksundur. Bu durumun giderilmesi için tarım kesimine yönelik SSK ve BAĞKUR imkanları gibi su ürünleri sektörüne özel sosyal güvenlikten yararlanma koşullarının oluşturulması oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

TAŞDAN, K., ÇELİKER, S.A., ARISOY, H., ATASEVEN, Y., DÖNMEZ, D., GÜL, U., DEMİR, A., 2010. Akdeniz Bölgesi'nde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi, TEAE Yayın No:179, 120 s., Ankara.